

Entorn dels topònims urbans de la València de 1519 a la *Carajicomedia*: l'espai de la paròdia

JERÓNIMO MÉNDEZ CABRERA

0. Objecte d'estudi

Aquest seguit de notes més o menys encertades intenten només besllumar quines són les relacions entre toponímia i humor en uns casos textuals concrets, sense cap pretensió d'endinsar-se en l'estudi d'etiologies ni en la recerca exhaustiva de correspondències cartogràfiques; amb l'objectiu de forjar un parell de reflexions que ens ajuden a copsar la importància de la utilització de la nostra hisenda onomàstica en contextos com el de la *Carajicomedia* (València, 1519), i unes altres obres precedents de caràcter semblant.

1. Breu introducció: toponímia i humor en la nostra literatura baixmedieval

Tot i que la toponímia pot restar en un segon lloc o al marge de les consideracions de l'estudiós que s'acosta per primera vegada a un text –medieval o no–, els noms de lloc acompanyen i emmarquen sovint l'escriptura de les accions d'una obra i la configuren de manera específica. De vegades, els termes toponímics poden semblar simples ubicadors de l'acció, referències espacials més o menys necessàries, més o menys prescindibles pel que fa a allò que s'hi conta, que localitzen els fets narrats sense més. Però, si hi són, si l'autor ha volgut constatar la ubicació precisa dels esdeveniments i ha volgut construir un recorregut explícit per a la seua mofa i el seu sarcasme, val la pena parlar-ne, encara que siga molt breument.

Un cas ben conegut és el d'Anselm Turmeda: en les mordaces contarelles (mescla de motius folklòrics, mimesi de realitats socials i recreació estilística) que intercala en la seua *Disputa de l'ase* (1417), l'apòstata mallorquí deixa ben palés els llocs on “les malvades obres i fets

dels religiosos” s’esdevenen. Això implica una restricció de l’universalisme de les seues històries que dota la narració d’una proximitat i d’un verisme evidents. L’acusació –la crítica sorneguera, en definitiva– que amaga aquest aclariment onomàstic és, segurament, el que explica que la sàtira anticlesiàstica en Turmeda tinga un mapa ben definit. És possible que, en algun cas, es tracte d’un fet real que l’autor no té el més mínim inconvenient de fer constar amb l’especificació del punt geogràfic exacte on es va succeir.

Així és com apareixen, doncs, topònims com Catalunya, Tarragona, Mallorca, Jaca, Barcelona, Plaça de Sant Andreu (de Mallorca), Ciutat de Mallorca, Carrer de Mar (de Mallorca), Morella, Pollença, Daroca, el Camp de Tarragona, Cambrils, Tortosa, Falset, a més de la Toscana, “Perusa” (Perugia), Florència, Àustria i França.

En un altre cas, la toponímia no apareix amb tanta valentia, però sí amb molta més gràcia. És el cas del divertidíssim –per procaç, grotesc i escatològic– *Llibre de fra Bernat* (conservat, com és sabut, en una edició única de finals del XV), del gironí Francesc de la Via. Ara, el *poeta remullat* juga amb les paraules i gosa d’inventar unes referències hagiotoponímiques que no escapen, tanmateix, de la sospita més o menys constatable que, darrere els mots enginyats, s’amaga una realitat històrica que inspirà l’autor, uns llocs i unes institucions ben coneguts. Pacheco (1997: 135 i s.) ja ho insinuava: darrere de la disbauxa sexual del monestir de “Sant Belluguet” (metàfora libidinosa dels genitals masculins), al qual pertany el nostre incontinent fra Bernat, ubicat –per a més inri– “davall Empany” i darrere del monestir “d’Avall Jau”, on la monja impúdica d’aquest relat en codolades –una autèntica *malmonjada*– fa les seues malvestats, s’amaga, com a model, la conducta poc exemplar de framenors gironins i de monges clarisses del monestir de Sant Daniel que, durant la primera meitat del segle XV, els jurats de Girona denunciaren als tribunals i a la reina Maria, fins i tot.

A més a més, de la Via fa servir en la seua història uns altres topònims, ara ja reals, com ara Beneixí, Sant Cugat, Vinclera, Girona, també França, Avinyó i, fins i tot, “Melines” (Flandes), ciutat famosa a l’època pel seu tèxtil.

En un altre ordre de coses, hi ha ocasions en què les referències toponímiques esdevenen un joc burlesc de comunió de criteris. Apunten a llocs coneguts que, com a referents comuns, impliquen en la ment dels interlocutors una connivència que els fa participants del concepte en qüestió que ve a significar o representar l’ús del topònim i, encara més, de la coneixença recíproca i autocomplaent del fet que tots dos saben de què parlen. Així, doncs, l’aparició de topònims en un discurs de caire satíric o burleta està lligada, en aquest sentit, a la utilització d’aquests mots a manera de referents de la quotidianitat (és a dir, com a elements de l’enciclopèdia cultural d’emissor i receptor) que, en la mesura que expliciten una referència coneguda, funcionen com a ingredients de la complicitat que suposa la burla. Açò, en veritat, no és més que una obvietat: si es coneix el referent comparatiu que activa l’escarni, l’associació amb el discurs és immediata i la rialla còmplice, si escau, irromp al moment.

Un exemple de com el topònim fa l’ullet i permet la identificació i la complicitat de la hipèrbole amb l’objectiu de la befa el trobem a l’anticlerical anònim valencià *Col·loqui de*

dames (c.1485). En aquesta obreta lasciva i anticlerical, d'una expressivitat impúdica i popularitzant i d'una irreverència total, tres dones (una casada, una beata i una altra vídua) es dediquen a xafardejar i a passar revista a l'estament dels *oratores*, dins la seu de València durant els oficis de divendres sant. Així, en la primera intervenció de la beata, malparlant d'una altra comare, la devota diu (Pitarch-Gimeno 1982: 58):

Mirau detràs, quines grans olles
de mamellots!
Sembla truja amb los fillots
que d'altri cria
esta dona, que es beuria,
jo crec, Favara.

Hi trobem, efectivament, un cas d'hidronímia en què la referència a la sèquia de Favara és utilitzada com a exageració comparativa de la incontinença sexual, "l'apetència insadollable del sexe" (Pitarch-Gimeno 1982: 22), de la senyora en qüestió. També hi trobem uns altres topònims no valencians en una nova comparació hiperbòlica (sobre el nombre d'amants de certa senyora, tants que podrien constituir exèrcit: "los restants, poden combatre / en la Turquia!"), en certa metàfora sexual ("Amb ull lo mir, que en té bon feix, punyal de Vic!"), en enfellonides referències pseudoapocalíptiques ("d'aquest tro s'espantaran/ tots los de Moia,/ que sentiran la terça Troia/ destruïda") i en versos antisemítics ("En lo munt que [es] diu Tastatxo, / dins en Roma, / los porcs veureu volar sens ploma") (Pitarch-Gimeno 1982: 53, 59, 66 i 90).

Els topònims a la *Carajicomedia* permetran, d'una banda, la mera localització i, alhora, l'articulació d'un intent paròdic ben reeixit, com veurem.

2. Sobre els topònims urbans de la València del XVI a la *Carajicomedia*

La *Carajicomedia* és una obreta inclosa en el *Cancionero de obras de burlas provocantes a risa* que Juan de Viñao publicà a València el 22 de febrer de 1519, any d'esclat de la revolta agermanada; cançoner que, com és sabut, recull l'última secció del *Cancionero general* d'Hernando del Castillo (València, 1511). Però la *Carajicomedia* és una excepció, ja que no apareix en cap de les edicions del *Cancionero general* (Domínguez 1978: 9).

Com el seu títol ja insinua,¹ part de la *Carajicomedia* es folga en l'enfocament descriptiu i més aviat sinecdòtic de certes parts –sempre hiperbòliques, grotesques– del cos humà

---

¹ El títol sencer és ben aclaridor: "Síguese una especulativa obra intitulada Carajicomedia compuesta por el reverendo padre fray Bugeo Montesino imitando el alto estilo delas Trezientas del famosísimo poeta Juan de Mena. Dirigida al muy antiguo carajo del noble cavallero Diego Fajardo que en nuestros tiempos en gran lujuria florecio en la ciudad de Guadalajara por cuyo fin sus lastimados cojones fueron llevados y trasladados enla romana ciudad cuya vida y martirio la presente obra recuenta."

masculí d'una manera tan mòrbida i explícita que esdevé, en fi, favorable a una lubricitat d'excessos clarament pornogràfics. És, doncs, una obra farcida a bastament de “carajos”, “coños” i escenes d'una luxúria amb tota mena de detalls d'allò més impúdics, amb al·lusions —que pretenen ser paròdicament doctes— a autoritats i obres que mai no han existit (com, per exemple, el *Putas patrum*, el *Tripas patrum*,² el *Reportorio de las putas*, el *Carajo de consolación* o la *Coronica de las ilustrísimas bagassas*) i ridiculitzant el to i la tasca literaris o simplement eixe discurs de pretensions formatives d'un autor culte.³

El cas és que després de fer-nos la presentació del membre ja decadent del cavaller Diego Fajardo, natural de Guadalajara, i després de contar-nos, entre uns altres avatars, la quasi miraculosa resurrecció d'aquest gràcies a la manya d'una vella, alcavota i fetillera (una veritable *vetula*), el text s'endinsa en l'enumeració comentada de “las putas terrestres y visibles y casi invisibles, publicas carnales y otras espirituales y temporales *ab utroque*”.

Ja que la *Carajicomedia*, com indicava el seu títol, és una paròdia brutal i explícita, amb referències a estrofes concretes, del *Laberinto de Fortuna* (altrament conegut com *Las Trescientas*) del cordovés Juan de Mena, l'autor d'aquesta composició més que libidinosa no invocarà els “casos falaces” de la Fortuna ni construirà un discurs moral sobre qüestions filosòfiques d'alta volada. En això consisteix, al cap i a la fi, el mecanisme de la paròdia medieval: en la degradació d'un codi pretesament elevat a un codi considerat inferior i, per tant, ben material (carnal i escatològic), com es el cas. D'aquesta manera, la poesia al·legòrica de Mena és estrafeta en una davallada a avinenteses d'una morbidesa grotesca, com poden ser les grosseres aventures i desventures d'un vell cavallerot impotent a la recerca d'un remei que li permeta recuperar la força viril.

² De la qual se'ns reporta una narració en què el mateix diable acaba accidentalment sodomitzat per un pastor i encalçat per uns gossos en un escena delirant.

³ És suficient un parell d'exemples. A la cobla XI, “Habla Diego Fajardo con la vieja y compara”, hi podem llegir:

Como carajo que va enel poniente,
si halla algun coño que no sufre punta,
se dobla, se buelve, porque barrunta
su fuerça allí no ser suficiente;
empero el carajo del barvi poniente,
si sus cojones el culo sintieron,
nunca descansan hasta que vieron
el coño rompido, qu'esta paciente.

És a continuació quan l'autor afegeix: “Esta es una hermosa comparación y van enella muy devotos entendimientos para personas contemplativas”.

En el comentari de la cobla LXXXI, “Las diez sibilas valencianas. Copla CXXI de Juan de mena y LXXXI d'esta obra”, s'hi pot llegir, després de parlar de certa prostituta anomenada “la monja”: “La monja sese conocida cosa es, y como se mea de noche en la cama, pudre los colchones, aquí se nombra la madre por la hija porque se causa una figura llamada entre poetas putarona, que es quando por las obras dela una se conoce la otra”.

L'autor de la *Carajicomedia* no para atenció, doncs, guiat per la Providència –si de cas, per la Luxúria–, a les grandiloqüents divisions geogràfiques del món, ni opta pel recordatori de personatges il·lustres o mitològics amb cap finalitat exemplar, moral o política, sinó que es dedica a elaborar un catàleg profús de prostitutes reconegudes que s'ordena d'acord amb bords criteris astrològics i que evoluciona de ciutat en ciutat. D'aquesta manera, repassa amb un sarcasme descarat i amb notes contínues d'un anticlericalisme ferotge,⁴ les senyorettes més famoses de Valladolid, Salamanca, Toledo i, per últim, València. Així, l'obra, tot i ser escrita en “cruel castellano”, presenta, en els espolis que comenten les estrofes dedicades a “las diez sibilas valencianas” entre unes altres senyores de lloguer de la “orden de valencia”, localitzacions específiques de la València d'inicis del segle XVI. Aquests topònims fan referència a carrers, places i algun barri de manera explícita i en valencià en alguns casos (si més no, són introduïts per l'expressió “carrer de”).

Totes les estrofes parodiades pertanyen a la part central del *Laberinto*, dedicada a la descripció del set cercles concèntrics de cadascuna de les tres rodes (símbols del passat, el present i l'esdevenidor) que són al palau de la Fortuna i que la Providència, personalitzada en una bella donzella, mostra al poeta de Còrdova. Cadascú dels cercles correspon a la influència d'un planeta (d'acord amb el sistema geocèntric de Ptolomeu). Així, seguint Kerkhof (1998: 24-25), el cercle de Diana (estrofes LXIII-LXXXIV) pertany als castis i als caçadors; el de Mercuri (LXXXV-XCIX) és el dedicat a la cobejança dels consellers; el de Venus (C-CXV) pertany, és clar, als amadors; al de Febus (CXVI-CXXXVII) es troben els savis i els prudents; el de Mart (CXXXVIII-CCXIII) és dedicat a la bel·licositat dels guerrers i els herois; el de Júpiter (CCXIV-CCXXXI) és per als reis i cavallers justos; i el de Saturn (CCXXXII-CCLXVII) està reservat a la lloança de don Álvaro de Luna, com a model de bon governant, colofó de l'obra.

Les estrofes que ens interessin des del punt de vista onomàstic parodien les inserides al cercle de Febus, excepte la CIII de Mena, parodiada per la LXXX de la *Carajicomedia*, que pertany al de Venus, deessa que ara, com demostra l'escoli de l'estrofa LXXXIII (CCXXVIII de Mena), lluny de l'autoria d'excel·lències amorosenques, converteix monges en rameres. La paròdia, en fi, és absoluta.

D'aquesta manera, quan Juan de Mena parla (a l'estrofa CXVII de *Las Trescientas*) de sant Jeroni, sant Gregori, sant Agustí i sant Tomàs d'Aquino, a la *Carajicomedia* (a l'estrofa LXXIX) trobem uns versos dedicats a la “francina”, “la monja”, “las del burdel”, “la portuguesa”, la “vilara”, “ysabel, la murteta” i l'anomenada “aragonesa”. És en el comentari que segueix on trobem els primers topònims urbans que ens interessin. Hi diu que l'anomenada portuguesa, “noble muger, bive cabe los carroços”. Aquest carrer, el de Carrossos, correspon en l'actualitat a l'anomenat carrer Aparisi y Guijarro (Rosselló 2004: 299), a l'est de la Plaça de Nàpols i Sicília. Unes línies més avall comenta que la Vilara, “canonitzada” per un tal “fray alonso”, i “Ysabel, la murteta” resideixen ambdues al “carrer

⁴ Entre la clientela de les prostitutes que s'hi nomenen, els casos de frares hi són ben freqüents (el “devoto frayle de salamanca llamado fray porrilla”, aparegut al comentari de l'estrofa XXXIV, n'és un exemple il·lustratiu) i cal remarcar la mordacitat antireligiosa amb què la meretriu anomenada “la monja” és qualificada de “sierva delos siervos de dios”, apel·latiu amb què, ja se sap, es designava el Papa: *servus servorum dei*.

delas avellanas”, carrer que hui en dia conserva el seu nom, i que voreja, per l’est, l’edifici de l’arquebisbat. Un poc més avant, llegim que l’aragonesa, “llamada leonor, bive al carrer de barcelona”, que és just al front oriental de la universitat, l’actual edifici històric de la Nau. Aquesta, hi llegim després, patí el furt d’uns rufians que una nit no li deixaren “sino la madera y el blanco delas paredes, pero ella, como buena, con aquella sola eredad que dios le dio entre las piernas, se ha remediado muy bien” (Domínguez 1978: 173). Aquesta serà l’estructura: uns versos paròdics sobre la “orden de valencia” i després una postil·la en prosa on l’autor es recrea a bastament en la tasca, la condició i les arts de les prostitutes tractades.

D’aquesta manera, en la glossa a la “Copla ciii de juan de mena y d’esta cuenta lxxx”, parlant d’una “vieja, coxa malvada”, diu que “bivio un tiempo ala plaça del duque de gandia [potser, l’actual plaça de Sant Llorenç]⁵ en un rincon de una calleja”. I més avant, tractant de “la tiraniva”, una altra alcavota, afirma que “bive cabe la seu en valencia, en una plaça que se dize dela yerva”, plaça que el capellà de les ratlletes, pare Tosca, continuava anomenant “Plaça de la Erba” al seu mapa de la ciutat de 1704.

En el comentari de l’estrofa LXXXI (corresponent a la CXXI de Juan de Mena), on es comença a parlar de las “diez sibilas”, s’hi afirma que “Estas diez sibilas son la flor de las putas valencianas aun que ay otras muchas”; i s’hi afegit que “Quiteria al carrer dela virgen Maria, de gracia gana su vida, ablando y dando culadas, es muy bonita”. La sospita fa pensar que, si la coma darrere el mot “Maria” de l’edició de Domínguez (1978) –que es la que manegem– es incorrecta i ha d’anar darrere de “gracia” o simplement és sobrerera, l’oració quedaria així: “Quiteria al carrer dela virgen Maria de gracia(,) gana su vida, ablando y dando culadas, es muy bonita”. Aquest carrer es tractaria, doncs, de l’anomenat carrer de la Verge Maria de Gràcia, que figurava també al plànol de Tosca i que en l’actualitat rep el nom de Nuestra Señora de Gracia, al costat de l’església de Sant Agustí.

A continuació, s’hi parla de la prostituta anomenada “la ciscareta”, la qual viu a la “plaça de predicadores”, que és al davant del monestir de Sant Domènec (actual Capitania General), hui coneguda com a plaça de Tetuan. I unes línies més avall, hi llegim sobre una altra meretriu: “Ursola al carrer dela nao reside”.

Continua el text narrant les destreses de la “Madalenica” i unes altres bagasses a la cobla LXXXII (la qual parodia la CXXII de Mena), amb el seu espoli corresponent, on podem llegir: “Francina, al barrio de sant andres manifiestamente parece y yo la conosco dias ha por gran bagassa” I torna a aparèixer posteriorment la plaça de predicadors, on s’indica que viu Violante, anomenada “la mojaranza”.

Més avant, en l’últim comentari dedicat a les prostitutes de València, el de l’estrofa LXXXIII, torna de nou a aparèixer aquesta plaça de dominicans, lloc de residència de “la

⁵ Sembla que el nom de la plaça del Duc de Gandia fou circumstancial, ja que es documenta molt poc; en qualsevol cas, deu estar al voltant del Palau del Duc, segurament al costat de Sant Llorenç o on està la porta de darrere de les Corts. Aquestes dades me les ha proporcionat Emili Casanova i he d’estar-li agraït, ja que ha sigut ell qui ha resolt pacientment les meues consultes. També he de donar les gràcies a Joan Maria Furió, que intentà orientar-me.

camarena”. A les línies següents, i ja per acabar, a més de comentar les característiques d’una tal “Brianda” (que “nunca habla sino: ¡por vida dela señora mamare!”), hi diu (Domínguez 1978: 175):

Catalina del aguila. Reside cabe san cristoval, es natural de talavera, fue alli monja en sanc benito y, viendo que alli no se podia abstener de algunos vicios, salio huyendo con un morisco llamado ruydiaz, el qual, despues de harto d’ella, la dexo, y ella sola, discurriendo a muchas partes, fue arribar a valencia, a donde la diosa venus la convirtio en ramera.

Tenim, aleshores, inserits dins d’un marc en què es fa servir la hipèrbole sinecdòmica del cos i l’exaltació paròdica del sexe més grotesc,⁶ i en unes poques línies, un total de déu localitzacions urbanes que configuren una xicoteta part de la fesomia toponímica de la València d’inicis del segle XVI, la majoria emplaçades al quadrant nord-est de la Ciutat Vella:⁷

Nom a la <i>Carajicomedia</i>	Ortografia moderna	Correspondència actual
carroços	carrer de Carrossos	Aparisi y Guijarro
carrer delas avellanas	carrer de les avellanes	Avellanas
carrer de barcelona	carrer de Barcelona	Barcelona
plaça dela yerba	plaça de l’herba	Hierba ⁸
plaça del duque de gandia	plaça del duc de Gandia	San Lorenzo?
carrer dela virgen Maria (de gracia)	carrer de la verge Maria de Gràcia	Nuestra Señora de Gracia?
plaça de predicadores	plaça de predicadors	Plaza de Tetuán
carrer dela nao	carrer de la nau	de la Nave
barrio de sant andres	barri de Sant Andreu	San Andrés
san cristoval	Sant Cristòfol	San Cristóbal

3. A tall de conclusions: toponímia al servei de la paròdia

Prohibida per la Inquisició, pel que fa al cas, la importància de la *Carajicomedia* –al meu parer– rau en la manera radicalment alternativa de representar la ciutat. La utilització de topònims urbans concrets en un context literari que prioritza, bandejant codis ideals i doctrines, el reflex humorístic i desvergonyit d’una realitat social més o menys marginal (declarada il·legítima per l’*statu quo*) d’acord amb una intenció paròdica, acaba per proposar un recorregut ben disjuntiu, ben *underground*, per una València que no pot figurar només com a “ciutat conventual”, adjectiu que semblava oportú per la proliferació

⁶ És sobrer de dir que la sexualitat és la cúspide de la depreciació moral i corporal en la concepció moralista medieval, per això la *Carajicomedia* se situa als marges de la concepció cristiana del cos: és a dir, al lloc de la irreverència més eròtica. I l’obra és tan irreverent que esdevé d’una pornografia *hiperrealista*, com tota la pornografia.

⁷ A més a més, el nom de la ciutat de València., apareix unes cinc vegades al llarg del fragment.

⁸ Segons Rosselló (2004: 245).

d'edificis religiosos durant el segle XVI.⁹ No és tracta, en veritat, d'una oposició diàfana entre els “lugares mas sennalados”, com indicava Manceli (1608), i els llocs menys lícits de la ciutat de València, sinó que la ciutat conventual i la lúbrica ciutat del plaer que la *Carajicomedia* ens presenta són la mateixa, coincideixen en aquest cas sota la pretensió paròdica d'una obra que, amb l'ús d'un petit bagatge toponímic, obté la mera localització, la burla i –no ho oblidem– la complicitat entre els qui saben de què i de qui es parla. La prova està en que, si localitzem en un plànol els carrers esmentats, trobarem que apareixen sempre propers a edificis religiosos o relacionats amb les altes esferes de la cultura, com ara la Seu, l'arquebisbat, l'església de Sant Agustí, el monestir de Sant Domènec o la mateixa Universitat. Qui sap si aquestes senyorettes, com riu la *Carajicomedia*, trobaven bona clientela en el personal eclesiàstic o entre les files universitàries. Tant se val.

En qualsevol cas, és de dir que aquests passatges de la *Carajicomedia* ens permeten una altra manera d'aproximar-nos al nostre passat històric i a una part –si bé ridícula– del nostre patrimoni toponímic; i ens descobreixen, a més a més, una altra possibilitat de relació entre toponímia i literatura: la de l'humor més groller i l'erotisme més subversiu.

Bibliografia

- DE NIGRIS, C. [ed.]. *Laberinto de Fortuna y otros poemas*. Barcelona: Crítica, 1994.
- DOMÍNGUEZ, F. [ed.]. *Cancionero de obras de burlas provocantes a risa*. Valencia: Albatros, 1978.
- KERKHOF, M. [ed.]. *Laberinto de Fortuna*. Madrid: Castalia, 1998.
- LIDA DE MALKIEL, M.R. *Juan de Mena: poeta del prerrenacimiento español*. México: Colegio de México. 1984
- LLOPIS, A. [et al.]. *Cartografía histórica de la ciudad de Valencia*. Vol. 1. 1608-1929. Valencia: Faxímil Edicions Digitals, 2004.
- PACHECO, A. [ed.]. *Blandín de Cornualla i altres narracions en vers dels segles XIV i XV*. Barcelona: Edicions 62: “la Caixa”. 1992
- [ed.]. *Francesc de la Via. Obres*. Barcelona: Quaderns Crema, 1997.
- PITARCH, V.; GIMENO, L. *Poesia eròtica i burlesca dels segles XV i XVI*. València: 3i4, 1982.
- ROSSELLÓ i VERGER, V.M. “La toponímia urbana de la València de 1704 segons el plànol de Tomàs Vicent Tosca”. A: CASANOVA, E. [ed.]. *Toponímia, geografia i cartografia*. València: Universitat de València, 2004 P. 213-250. [1a, 1993].
- TURMEDA, A.; *Disputa de l'ase*. OLIVAR, M. [ed.]. Barcelona: Barcino, (ENC, A, 18), 1993. [1a ed. 1928].

⁹ Em base en Llopis (2004): “A las primitivas parroquias, y a los conventos de las órdenes mendicantes, se suman ahora otras edificaciones monásticas (s. Sebastián. 1536; s. Fulgencio y la Corona, 1563; s. Joaquín y sta. Ana, 1564; s. Juan de la Ribera, 1587; la Sangre, 1596; Pie de la Cruz, 1597; s. Gregorio, 1600...)”.

Apèndix

Plànol de Manceli i foto de satèl·lit de Google Earth (vegeu més avant)

Fig. 1: Detall del plànol de Manceli (1608). 1: Aparisi i Guijarro; 2: Avellanes; 3: Barcelona; 4: actual carrer Herba; 5: plaça de Tetuan; 6: carrer de la Nau; 7: Sant Cristòfol; 8: antiga universitat (edifici històric de la Nau); 9: catedral de València (tros deteriorat).

./.

Fig.2: Imatge per satèl·lit (Google Earth, 2005). 1: Aparisi i Guijarro; 2: Avellanes; 3: Barcelona; 4: Herba; 5: plaça de Tetuan; 6: carrer de la Nau; 7: Sant Cristòfol; 8: la Nau; 9: catedral de València.